

Nr 18.

Utlåtande i anledning av väckt motion om åtgärder till förebyggande eller botande av de skador, som skilsmässorna förorsaka samhället och enskilda.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 206, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Johnsson* i Stockholm hemställt, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om på vad sätt de skador, som skilsmässorna förorsaka samhället och enskilda, kunna i möjligaste mån förebyggas eller botas».

I motionen erinras om att äktenskapsskillnadernas antal starkt ökat. Det framhålles såsom angeläget, att samhället ägnade denna fråga en ingående prövning. Därvid borde de sociala orsakerna till skilsmässorna uppspåras och såvitt möjligt undanröjas. Att resa skrankor för människors kärleksliv vore väl utsiktslöst, men äktenskapet vore icke enbart en angelägenhet mellan två människor utan i hög grad en samhällsfråga. Samhället hade redan gjort sin rätt gällande på detta område genom att stipulera vissa hinder för äktenskaps ingående: nära släktskap, sinnessjukdom, sinnesslöhet och könssjukdom i smittosamt skede. Det finge anses som ett intresse av den mest djupgående art både för samhället och dem som närmast komme att beröras därav, att äktenskap, som efter all erfarenhet att döma måste bli olyckliga och därför förr eller senare ginge till skilsmässa, förhindrades att komma till stånd. I motionen ifrågasättes, om det skulle vara ett för stort ingrepp i den personliga friheten, om bland äktenskapshindren upptoges t. ex. hemfallenhet åt spritmissbruk, grav psykopati, sadism eller uppenbar oförmåga att taga hand om ekonomi, hem och barn. En allmän översyn av äktenskapslagstiftningen, särskilt ur den i motionen berörda synpunkten, syntes vara trängande.

Beträffande de skäl motionären i övrigt anfört till stöd för sin hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Bestämmelser om hinder mot äktenskap finnas i 2 kap. *giftermålsbalken*. 1—4 §§ handla om hinder på grund av underårighet och de förutsättningar, under vilka omyndig må ingå äktenskap. Enligt 5 § må den som är sinnessjuk eller sinnesslö ej ingå äktenskap, med mindre medicinalstyrelsen finner skäligt tillåta äktenskapet. Även kroppssjukdom kan vara äktenskaps-hindrande. Sålunda föreskrives i 6 §, att den som är behäftad med fallandesot, vilken härrör av övervägande inre orsaker, eller med könssjukdom i smittosamt skede ej må ingå äktenskap med mindre medicinalstyrelsen fin-

ner skäligt tillåta äktenskapet. I 7—9 §§ förbjödes äktenskap mellan personer, som till varandra stå i vissa släktskaps- och svågerlagsförhållanden. Dessa hinder äro delvis dispensabla. Redan bestående äktenskap hindrar enligt 10 § alltid nytt giftermål. Vidare stadgas i 11 §, att kvinna, som varit gift, icke må träda i nytt äktenskap förrän viss tid förflutit, sedan sammanlevnaden med mannen upphörde, och i 12 §, att äktenskap ej må ingås mellan adoptant och adoptivbarn, så länge adoptivförhållandet består.

Frågan, huruvida hinder mot äktenskap föreligger, prövas vid lysningen eller i vissa undantagsfall, då lysning ej erfordras, av vigselförrättaren enligt i 3 kap. giftermålsbalken meddelade bestämmelser. Har äktenskap kommit till stånd, trots att hinder finnes, kan till följd av bestämmelserna i 10 kap. äktenskapet i vissa fall gå åter.

Bestämmelserna om äktenskapshinder fingo i huvudsak sin nuvarande utformning genom *lagen den 12 november 1915 om äktenskaps ingående och upplösning*. De överfördes jämte denna lags regler i övrigt till *giftermålsbalken*. Under tiden efter 1920 hava allenast smärre ändringar företagits. I denna del må nämnas, att äktenskapsförbudet för sinnessjuka och sinnesslöa, som ursprungligen var ovillkorligt, numera på grund av en 1945 beslutad lagändring kan bli föremål för dispens.

Vid 1942 års riksdag väcktes inom andra kammaren en motion, nr 24, av herr von Friesen, vari hemställdes dels om sådan lagändring att fallandesot icke längre skulle utgöra äktenskapshinder och dels om utredning huruvida på vetenskapens dåvarande ståndpunkt ytterligare stadganden borde införas i 2 kap. giftermålsbalken, vilka syftade till förbud mot äktenskaps ingående. Motionären erinrade om att åtskilliga sjukdomar funnes, där ärftlighetens roll vore mera klarlagd än vid fallandesot. I sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 51, avstyrkte utskottet bifall till densamma samt uttalade bland annat, under hänvisning till vissa av medicinalstyrelsen i ärendet åberopade utlåtanden, att tillräckliga skäl för den begärda utredningen för det dåvarande icke föreläge. Riksdagen avlog motionen.

Frågan om en *allmän översyn av giftermålsbalken* berördes i viss mån vid 1946 års riksdag. Vid riksdagen framlades nämligen en proposition (nr 335) med förslag till bland annat sådana ändringar i giftermålsbalken, som föranleddes av nya rättegångsbalken, och i anledning av denna proposition väcktes två likalydande motioner, nr 376 i första kammaren av fru Alm och fru Sjöström-Bengtsson samt nr 571 i andra kammaren av fröken Nygren m. fl., i vilka gjordes gällande att åtskilliga brister funnes i äktenskapslagstiftningen. Dessa brister vore enligt motionärernas mening av den beskaffenhet att en allmän översyn av giftermålsbalken vore påkallad. Något yrkande härom framställdes dock icke i motionerna. Propositionen och motionerna behandlades av första lagutskottet, som i sitt utlåtande, nr 62, beträffande frågan om en översyn av giftermålsbalken anförde, att utskottet icke funne sådana skäl anförda, att det funnes anledning att i det då förevarande sammanhanget ingå på en prövning av ett så vittomfattande

spörsmål, vilket låge helt utanför propositionens syfte. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen.

Samma fråga återkom vid 1947 års riksdag genom motionerna nr 40 i första kammaren av fru Alm och fru Sjöström-Bengtsson och nr 76 i andra kammaren av fru Ekendahl och fru Johansson i Norrköping, vari hemställdes om en allmän översyn av gällande äktenskapslagstiftning. I motionerna anfördes åtskilliga omständigheter, som enligt motionärernas mening motive-
rade, att äktenskapslagstiftningen snarast gjordes till föremål för en granskning i syfte att bringa den i bättre överensstämmelse med den levande rättsuppfattningen hos folket. Därvid gjordes bland annat gällande att bestämmelserna om hemskillnad och äktenskapsskillnad lade ett i vissa fall oberättigat tvång på individerna. Motionerna avstyrktes av utskottet, som i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 37, uttalade bland annat följande:

Även om det måhända på enstaka punkter inom det vittomfattande lagstiftningsområde som åsyftas i motionerna kan föreligga behov av lagändringar, finnes det åtminstone för närvarande icke tillräcklig anledning att igångsätta en allmän översyn av lagstiftningen. En sådan översyn skulle för övrigt kräva ett synnerligen vidlyftigt utredningsarbete, och översynen skulle även komma att avse lagar som i annat sammanhang äro föremål för omarbetning. Det bör vidare uppmärksammas att giftermålsbalken tillkommit efter samarbete mellan de nordiska länderna och att på grund härav en allmän översyn av denna lagstiftning i vårt land icke bör företagas utan att sådant samarbete ånyo inledes. Med hänsyn till det för samhället så betydelsefulla lagstiftningsområde, varom här är fråga, anser sig utskottet emellertid kunna räkna med att Kungl. Maj:t med särskild uppmärksamhet följer utvecklingen och vid lämplig tidpunkt tager initiativ till de lagändringar, som må finnas erforderliga.

Beträffande frågan om en revision av bestämmelserna om hemskillnad och äktenskapsskillnad må vidare erinras, att 1941 års kyrkomöte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådana tillägg och ändringar i gällande lagstiftning, särskilt med hänsyn till medlingsförfarandet och hemskillnadsinstitutet, som kunde vara ägnade att förebygga otillräckligt motiverade skilsmässor och stärka äktenskapets ställning i folkmedvetandet, detta såsom förutsättning för bibehållande av de nuvarande bestämmelserna för den kyrkliga vigseln, samt framlägga de förslag som av en sådan utredning kunde föranledas.

Skrivelsen har icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Vid 1943 års riksdag framställdes genom en interpellation till chefen för justitiedepartementet en förfrågan, huruvida han ämnade igångsätta en utredning rörande hemskillnads- och äktenskapsskillnadsinstitutet (AK prot. nr 10, s. 122). T. f. departementschefen, statsrådet Bergquist, förklarade i sitt svar (AK prot. nr 17, s. 6), att han icke funne skäl att låta verkställa en sådan utredning.

Utskottet. Orsakerna till den fortgående ökningen av äktenskapsskillnads-
dernas antal torde icke kunna klargöras utan en synnerligen vidlyftig undersökning. Vissa faktorer, som påverkat utvecklingen, kunna dock på-

visas. Vad det senaste årtiondet angår må erinras om de onormala levnadsförhållanden, som krigs- och efterkrigstiden medfört.

Utskottet anser i likhet med motionären, att det stegrade antalet skilsmässor innebär ett allvarligt samhällsproblem, för vars allsidiga belysning skulle krävas ett klarläggande av alla bakomliggande orsaker. Detta skulle emellertid innebära ett synnerligen omfattande utredningsarbete, som ginge vida utöver den i motionen efterlysta allmänna översynen av äktenskapslagstiftningen. Frågan om en dylik allmän översyn har varit föremål för ställningstagande av utskottet vid 1947 års riksdag. De skäl, som utskottet därvid anförde mot en sådan översyn, torde alltjämt vara bärande.

I motionen har såsom en möjlighet att förhindra ohållbara äktenskap särskilt framhållits, att de i giftermålsbalken stadgade äktenskapshindren kunde utvidgas. Äktenskapshindren torde väsentligen hava uppställts för att tillgodose andra synpunkter, främst eugeniska och sedliga. Mot en utvidgning av hindren i det syfte, varom i motionen är fråga, torde främst kunna anföras att detta skulle komma att i alltför hög grad inskränka individernas självbestämmanderätt. Vad beträffar de i motionen särskilt angivna diskvalifikationsgrunderna spritmissbruk, grav psykopati, sadism och uppenbar oförmåga att taga hand om ekonomi, hem och barn synes för övrigt svårigheten att finna tillfredsställande former för att fastställa deras förefintlighet så uppenbar, att även på denna grund det icke kan komma i fråga att stadga sådana äktenskapshinder.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 206, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 mars 1949.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting*, Ahlkvist, Krügel, Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Lindgren, Göransson* och fröken Andersson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedlund i Östersund, Johnson i Stockholm*, Landgren, fröken Öberg*, herr Fagerholm, fru Johansson i Skövde* och herr Svensson i Stenkyrka.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.